

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OSOBNOST GUSTÁVA HUSÁKA V LETECH 1968-1980

PERSONALITY OF GUSTÁV HUSÁK IN 1968-1980

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Autor: Petr Stehlík Zu-SVu/Bak.

Datum odevzdání: 30. dubna 2012

Bibliografická identifikace:

- Název bakalářské práce:** Osobnost Gustáva Husáka v letech 1968-1980
- Pracoviště:** České Budějovice, Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta,
Katedra společenských věd
- Autor:** Petr Stehlík
- Studijní program:** Specializace v pedagogice
- Studijní obor:** Zeměpis a společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
- Vedoucí diplomové práce:** Phdr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.
- Rok obhajoby:** 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 30. 4. 2012

Petr Stehlík

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat touto cestou vedoucímu bakalářské práce
PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení,
PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D. za pomoc při výběru literatury,
PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D. za podnětné připomínky a doporučení odborné literatury.

Dále paní Romaně Trnkové, sekretářce katedry společenských věd Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích a plk. Ing. Kamilu Stehlíkovi za pomoc a podporu.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na činnost JUDr. Gustáva Husáka, CSc. od roku 1968, od doby, kdy se v dubnu tohoto roku stal místopředsedou československé vlády, dále přes období normalizace, jeho nástupu do úřadu prezidenta Československé socialistické republiky, kdy byl jeho vliv nejsilnější. Na přelomu 70. a 80. let z důvodu častých zdravotních potíží postupně jeho moc slábne.

V úvodu se čtenáři seznámí se stručným přehledem o životě Gustáva Husáka od jeho narození v roce 1913 do roku 1968, od kterého se životem a především politickou úlohou tohoto státníka zabývá tato práce podrobněji.

KLÍČOVÁ SLOVA

Gustáv Husák, Československá socialistická republika, období normalizace, 1968

ANNOTATION

This thesis focuses on the activities of Dr. Gustáv Husák since 1968, when he in April became the deputy chairman of the Czechoslovak government, then in the period of so called normalization and his accession to office of President of the Czechoslovak Socialist Republic, which was his political peak. At the turn of the 70th and 80th we will face his health problems, which gradually weakened his power.

In the introduction, there will be set a brief overview of the life of Gustáv Husák from his birth in 1913 until 1968 from which the later life and especially the political role of the statesman derives.

KEY WORDS

Gustáv Husák, Czechoslovak Socialist Republic, the normalization, 1968

Obsah

1.ÚVOD	9
2.OSOBNOST GUSTÁVA HUSÁKA OD NAROZENÍ DO ROKU 1968.. 10	
Dětství a studijní léta.....	10
3.ČINNOST A POSTAVENÍ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	12
Poválečné období	14
Únor 1948 a zatčení.....	15
Husákův vzestup.....	16
Gustáv Husák – Muž normalizace.....	17
4.HUSÁKOVO ČESKOSLOVENSKO	25
Gustáv Husák jako symbol normalizace	27
Nástup Gustáva Husáka do úřadu prezidenta ČSSR	29
Slábnoucí vliv a zdravotní problémy.....	33
5. OSMDESÁTÁ LÉTA A SLÁBNOUCÍ VLIV GUSTÁVA HUSÁKA	36
Na dění v Československu	36
Vzrůstající odpor proti režimu.....	38
6.ZÁVĚR	39
7.ROK 1989 – PÁD TOTALITNÍHO ŘEŽIMU V ČESKOSLOVENSKU	41
Předání moci.....	43
Odchod z veřejného života do ústraní	44
SEZNAM LITERATURY	45
PERIODIKA	47
INTERNETOVÉ ZDROJE	47
SEZNAM PŘÍLOH	48
PŘÍLOHY	49

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám osobností JUDr. Gustáva Husáka, CSc. v letech 1968-1980, kdy patřil k nejlivnějším představitelům tehdejšího Československa. Pokusím se nastínit jeho roli, která významně ovlivňovala politickou situaci v Československu více než dvacet let. První kapitolu věnuji jeho životu od narození v Dúbravce, přes těžké dětství, studiích na gymnáziu a právnické fakultě, osobnímu životu, vstupu do komunistické strany, jeho aktivitám za druhé světové války, politickému vzestupu i následnému zatčení a věznění. Ve zbylých kapitolách se budu důkladně věnovat jeho činnosti od tragického roku 1968, který naší zemi přinesl nejprve naděje a očekávání a poté hořké zklamání v podobě okupace vojsky Varšavské smlouvy, po podepsání Moskevského protokolu, který se označuje jako počátek normalizace. Následně se budu zabývat jeho kariéřním postupem, kdy jako Brežněvem preferovaný muž se stal v dubnu 1969 prvním tajemníkem ÚV KSČ a v této funkci setrval až do prosince 1987. Značnou část věnuji jeho nástupu do úřadu prezidenta v roce 1975, kdy byl „odstraněn“ již starý a nemocný armádní generál Ludvík Svoboda. Tímto dosáhl Gustáv Husák svého cíle, byl na vrcholu. Prvních pět let v úřadu bude v práci popsáno podrobněji, role Gustáva Husáka po roce 1980 až do jeho smrti bude stručně shrnuta v závěrečné kapitole.

Výběr tématu pro moji bakalářskou práci byl prostý, období mezi roky 1948 – 1989 mě vždy zajímalo, především politické dění v Československu a s ním spojené osobnosti, mezi které Gustáv Husák nepochybně patří. Jsem toho názoru, že dnes dvaadvacet let je toto období opomíjeno a dnešní generace ať už mého věku nebo i mladší, často nezná skutečnosti ani osobnosti nedávné historie. Je to téma, kterým bych se chtěl i nadále zabývat a jako budoucí pedagog jsem toho názoru, že na základních školách je výuka zastaralá, neboť toto období je velmi opomíjeno. Jsem přesvědčen, že dobu, jejíž pozůstatky jsou v některých zemích bývalého Východního bloku do dnešních dnů znát, je třeba připomínat a zanést do osnov výuky dějepisu na základní škole.

Považuji za mnohem důležitější, aby člověk po dokončení základního vzdělání věděl, že byl, nějaký „*Husák, Gottwald, Dubček, Brežněv*“, než aby podrobně znali starověké báje a mýty, či do hloubky studovali dobu husitskou. Proto jsem byl vždy velkým zastáncem výuky občanské výchovy, která se těmito tématům také velkou měrou věnovala. Jako budoucí učitel bych rád věnoval tomuto tématu část výuky, aby žáci měli co nejvíce informací a znalostí o osobnostech a událostech, kterými byl život v naší vlasti poslední půlstoletí ovlivňován.

2. OSOBNOST GUSTÁVA HUSÁKA OD NAROZENÍ DO ROKU 1968

Dětství a studijní léta

Gustáv Husák se narodil dne 10. ledna 1913 v obci Dúbravka, která je dnes součástí Bratislavy. Pocházel z neúplné rodiny. Když mu nebyl ještě ani rok, jeho matka zemřela a otec musel narukovat do války. Výchovy malého chlapce a dvou starších sester se ujala babička. Rodina byla velmi chudá, počítalo se s tím, že chlapec co nejdříve půjde pracovat, aby pomohl rodinu uživit, neboť otec se z války vrátil invalidní. Vzhledem k tomu, že již na obecné škole projevoval zcela mimořádné nadání, se jeho učitel zasloužil o to, aby mohl studovat na bratislavském gymnáziu. Brzy byl zvolen do školní samosprávy, snad proto, že byl velice aktivní a rozený vůdce.¹ Disponoval velmi dobrým řečnickým nadáním, což jej vyneslo až do role hlavního řečníka při všech výročích a slavnostech. Své projevy nejenom přednášel, ale také psal. V jednom z nich dokonce oslavoval prezidenta Masaryka.² Vyrůstal v sociálně slabé rodině, kde na něho působil vliv levicové smýšlení a roku 1926 vstoupil do *Komunistické strany mládeže*.

Následně odmaturoval s vynikajícím prospěchem a byl přijat na bratislavskou právnickou fakultu. V roce 1933 se stal členem *Komunistické strany Československa*. O dva roky později poznal v Bánské Bystrici oktávánku Magdu Lokvencovou. Tehdy to ještě nebyl chladný státník, ale charismatický mladý muž, který si lidi podmaňoval svou inteligencí a logickou argumentací. Svým charismatem okouznil i Magdu, svojí pozdější ženu, která mu imponovala svou inteligencí, tvrdohlavostí a ctižádostí. Nenechala se snadno ovlivnit jeho výjimečnými přesvědčovacími schopnostmi a stávala si za svým vlastním názorem. Byla to atraktivní dívka, která spolu s dalšími dvěma dívkami studovala na právnické fakultě. Toužila stejně jako Husák po nezávaznosti, což je oba dva postupem času svedlo dohromady. Vzali se dne 1. září 1938.³

¹ FORMÁNKOVÁ, MARIE: *V hlavní roli Gustáv Husák*. Čechovice: BVD, 2009.

² BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003.

³ KOSATÍK, PAVEL a kol. *Manželky prezidentů*. Praha: Mladá fronta a EUROPRINT, 2009.

Již za vysokoškolských studií psal Husák do novin, především do revue DAV, listu slovenských levicových intelektuálů. Psáním a doučováním si tehdy vydělával na svá studia. Již od mládí viděl Husák vzor ve Svazu sovětských socialistických republik. Mezi Slováky a Rusy neměly být hranice. Při každé příležitosti dával najevo své silné antipatie vůči prezidentu Benešovi a jeho politice. Na druhou stranu brzy opustil od myšlenky začlenění Československa do Sovětského svazu a prosazoval celistvost republiky⁴.

⁴ NOVÉ SLOVO. září 1944

3. ČINNOST A POSTAVENÍ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Během druhé světové války se Gustáv Husák stal velkým odpůrcem nacistického Slovenského štátu v čele s prezidentem Jozefem Tisem. Stal se také členem hnutí odporu, které vyústilo ve Slovenské národní povstání, a Husák byl předsedou povstalecké *Slovenské národní rady*. Na to, že druhá světová válka byla v Protektorátu Čechy a Morava obdobím strachu, nedůvěry a potíráním skupin a organizací, které by třeba jen nepatrným náznakem byly v rozporu s protektorátní politikou, byl režim Slovenského státu až mimořádně shovívavý. Místo represe se snažil dokázat, že komunistický režim je krutý a převést je tak na stranu Slovenského státu a Jozefa Tisa. Proto ve spolupráci s německou propagandou byl pro slovenské novináře zorganizován zájezd na Ukrajinu k hromadným hrobům u obce Vinice, kde se měli seznámit se zvěrstvem ruských bolševiků.

Prozíravý Gustáv Husák se ovšem touto propagandistickou akcí nenechal ovlivnit a zarputile ji odmítal a kritizoval. Proto úřady vymyslely na „*nepohodlného*“ Husáka lest, dostal povolávací rozkaz a na základě rozkazu byl odvezen na Ukrajinu. Hrdý Husák přesvědčený o své pravdě se ani tímto zážitkem nenechal zviklat, ale později při vyšetřování v padesátých letech mu účast na této akci přitížila.⁵ Jako jeden z největších vzbouřenců Slovenského národního povstání, byl touto svojí aktivitou silně ovlivněn a s odstupem času sepsal o těchto událostech rozsáhlé dílo. Byl dokonce toho názoru, že bodem obratu v boji proti nacistickému Německu bylo právě Slovenské národní povstání pod vedením generálů Rudolfa Viesta a Jána Goliana. Největší zásluhy přiděluje masám slovenského lidu, které považuje za hrdiny a věnuje jim ve svém díle *Svedectvo o Slovenskom národnom povstání* značnou část.⁶

⁵ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 201.

⁶ HUSÁK, GUSTÁV. *Svědectví o Slovenském národním povstání*. Praha: Naše vojsko a Svoboda, 1970.

Dnes by se na toto dílo nahlíželo jistě se značným nadhledem, neboť jej Husák tendenčně zkresloval, aby vyhovovalo jeho stranickým názorům. Například nevěnoval pozornost, ba dokonce opomíjel fakt, že ve Slovenském národním povstání hráli nemalou roli i Francouzi, Rumuni, Rusíni, Bulhaři, Češi, Jugoslávci, Poláci a další.

Během tohoto povstání hrál Gustáv Husák bezpochyby velikou roli a patřil k významným postavám Slovenska. Nemyslím si ale, že by se mělo Slovenské národní povstání vnímat jako hlavní zlom druhé světové války v bývalém Československu⁷. Za druhé světové války byl Husák místopředsedou povstalecké Slovenské národní rady. V této funkci se navíc postaral o diplomatický skandál, neboť tajně zaslal sovětským komunistům návrh na připojení Slovenska k Sovětskému svazu. V tajném dopise do SSSR tvrdil, že už bylo dost malých států a malých politiků a jedinou správnou cestou pro Slovensko je připojení k SSSR. Jak uvedl „*Je třeba, aby slovenský člověk považoval za svou vlast území od Aše až po Vladivostok*“.⁸ Tento svůj postoj obhajoval tím, že pro toto připojení by hlasovalo 70% obyvatel Slovenska. Ovšem to šlo jen o jeho předpoklady, které neměl nijak doložené. Ve štábu Slovenského národního povstání pracovala i jeho manželka Magda, v té době těhotná, kterou poslal před porodem letadlem do Moskvy, kde se jí narodil syn Vladimír (druhý syn Ján se narodil v roce 1946). Po porážce Slovenského národního povstání odletěl do Moskvy i Husák a podílel se na tvorbě Košického národního programu.⁹ Husák prokázal značnou pružnost ve svých názorech a schopnost hlásat právě to, co potřeboval. Nejinak tomu bylo i tentokrát. Už nechtěl připojení k Sovětskému svazu, ale autonomii v rámci Československa. O názorových obratech se lze přesvědčit ještě několikrát, neboť náhlých názorových obrátů bylo v jeho veřejném životě mnoho.

⁷ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 201

⁸ tamtéž, str. 202

⁹ tamtéž

Poválečné období

Po druhé světové válce vyhrála v prvních parlamentních volbách na Slovensku v květnu 1946 volby *Demokratická strana*, pro kterou se vyslovily dvě třetiny voličů. V Čechách v té době zvítězila Komunistická strana.¹⁰ Díky Husákově podpoře se podařilo donutit *Demokratickou stranu* k podpisu Třetí pražské dohody, která zaručovala, že každé usnesení Slovenské národní rady bude podléhat československé vládě, tudíž slovenští pověřenci byli přímo podřízeni ministrům pražské vlády.

Gustáv Husák se stal předsedou Sboru pověřenců, který byl v letech 1944-1960 výkonným orgánem Slovenské národní rady. Roku 1947 se Gustáv Husák postaral o odchod nekomunistických pověřenců z jejich úřadů. Později řídil slovenský Sbor národní bezpečnosti. Hrál také roli v odsouzení Jozefa Tisa za válečné zločiny, kdy hlasoval pro zamítnutí žádosti o milost. Vysvětlení prezentoval takto: „*Nezáleží na tom, jaké měl osobní úmysly. Pro historickou pravdu je důležité jen to, jaké byly objektivní následky*“.¹¹ Přikláním se k názorům, že Tiso byl válečným zločincem a jeho příznivci jej obhajovali. Měl podobnou úlohu jako Emil Hácha, který byl také reprezentativní figurkou, ale na rozdíl od Tisa se ničím neprovinil. Stal se jen terčem útoků komunistických přívrženců. S tím si dovolím nesouhlasit, neboť Emil Hácha byl k většině činností přinucen nátlakem nacistů. Zato Tiso měl do jisté míry volnou ruku a také vydal souhlas k povraždění více než sedmdesát tisíc občanů židovské a romské národnosti. Přesto jeho poprava jakožto katolického kněze pobouřila statisíce Slováků. V tomto ohledu soudím, že trest smrti byl zcela na místě a nerozumím kritice, kterou musel Husák za to, že hlasoval pro trest smrti často snášet.

¹⁰ FORMÁNKOVÁ, MARIE. *V hlavní roli Gustáv Husák*. Čechtice: BVD, 2009.

¹¹ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 203

Únor 1948 a zatčení

Po únoru 1948 zůstal Gustáv Husák ve všech dosažených funkcích, ale začal být nepohodlný coby intelektuál a vysokoškolsky vzdělaný člověk. Na jaře 1950 byl nejprve odvolán z funkce předsedy *Sboru pověřenců* a později spolu s Ladislavem Novomeským a Vladimírem Clementisem obviněn z takzvaného buržoazního nacionalismu. Zatčen byl v únoru 1951, kdy se začal chystat vykonstruovaný proces, jakési divadlo pro straníky a národ. Proti Husákovi donutili vypovídat jeho spolupracovníky, přátele a dokonce i jeho údajnou přítelkyni jistou paní Hloužkovou. Husák se před ní zmiňoval o tom, že na Slovensku nehodlá respektovat ústavu. Dále jí měl popisovat ty nejtajnější věci, což byla pro vyšetřovatele jasná velezrada.

Husák se však nedal zlomit, a proto byl mučen a po krutých výsleších se „přiznal“. Během jeho věznění došlo k mnoha událostem, přes proces s JUDr. Miladou Horákovou, Rudolfem Slánským až po náhlé za sebou jdoucí úmrtí Stalina a následně Gottwalda, což postupně přinášelo uvolnění napětí, ovšem Husák byl nadále ve vězení.

Husákův proces začal v dubnu roku 1954, a byl v něm odsouzen na doživotí. Vězněn byl šest let, a v roce 1960 byl po amnestii prezidenta Antonína Novotného propuštěn. V roce 1963 pak byl plně rehabilitován. Ale právě Antonín Novotný měl od počátku z Husáka jisté obavy a panoval mezi nimi zjevný nesouhlas a jistá nesnášenlivost.¹² Již před zatčením se Husákovi začalo rozpadat manželství kvůli jeho údajným nevěrám. Manželka Magda si našla přítele slovenského herce Ctibora Filčíka, a ačkoliv se po návratu z vězení k sobě na čas vrátili, po krátké době bylo jejich manželství rozvedeno.

¹² BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 208

Husákův vzestup

Po propuštění z vězení bylo Husákovi přiděleno podřadné místo skladníka, což v této době nebylo nic neobvyklého. Vysokoškolsky vzdělaní lidé často pracovali jako dělníci v dolech, továrnách nebo vykonávali různé manuální práce. Husák měl „štěstí“ v tom, že mu Alexander Dubček zařídil místo v *Ústavu státu a práva*. Husák měl několik spolupracovníků, se kterými začal pracovat na historickém zpracování Slovenského národního povstání. Většině lidí z Husákova okolí ovšem bylo jasné, že se jedná, pouze o dočasnou pracovní alternativu před jeho cestou do vysoké politiky.

V roce 1963 mu prezident Antonín Novotný nabídl místo náměstka ministra financí, Husák však odmítl a čekal na lepší příležitost. Novotný se obával jeho bystré inteligence, řečnických schopností a umění získávat příznivce. Husákova stoupající popularita jej stále více děsila, neboť sám přílišným řečnickým nadáním nedisponoval a jako vyučený zámečnick nemohl vysoce inteligentnímu Husákovi konkurovat. „*Jen počkejte, až ho poznáte*“ ,¹³ varoval Novotný před Husákem.

Od svého propuštění byl sledován tajnou policií, a každý den byl o jeho činnosti informován Novotný, ministr vnitra Lubomír Štrougal a Alexander Dubček. Později byla dokonce odposlouchávána i jeho bývalá manželka Magda, která zemřela dne 17. ledna 1966 v necelých padesáti letech. Ironií je, že se situace po roce 1968 obrátila a informace o Novotném a Dubčekovi dostával na stůl právě Gustáv Husák. Koncem 60. let vystupoval jako věrný stoupenec Alexandra Dubčeka.

Tímto bych chtěl shrnout osobnost Gustáva Husáka od jeho narození do roku 1968. Následně se budu zabývat léty 1968 – 1980. Obdobím od roku 1981 až do jeho smrti 18. listopadu 1991 bude stručně pojednávat závěrečná kapitola.

¹³ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 209

Gustáv Husák – Muž normalizace

Koncem šedesátých let se stal Gustáv Husák jedním z hlavních politiků obrodného proudu. Stál za Alexandrem Dubčekem, který mu umožnil vstup do vysoké politiky a vzal ho v době pražského jara do Prahy. Dubček se stal generálním tajemníkem komunistické strany, Husák v dubnu 1968 místopředsedou vlády. Gustáv Husák tehdy směle prohlašoval, že Československo je svědkem očištění komunismu a marxismu, která byla poskvrněná tvrdou politikou stalinismu v padesátých letech. Sám tehdy prohlašoval, že se obává členů vlády, kteří jsou přitahováni mocí.¹⁴

Paradoxně se sám Husák ukázal jako moci chtivý a názorově nestálý, když několikrát zcela obrátil ve svých postojích a míněních. Zdálo se, že Husák skutečně podporuje Dubčeka a ještě den před invazí vojsk Varšavské smlouvy dne 20. 8. 1968 tvrdil, že sice existují faktory, brzdící demokracii, ale národ s Dubčekem v čele je silný a není žádná síla, která by demokracii v Československu zastavila.¹⁵ V noci 20. srpna 1968 ve 23 hodin vstoupila vojska pěti států Varšavské smlouvy Sovětského svazu, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska na území Československa. Invaze se zúčastnilo dvacet sedm divizí, půl milionu vojáků, osm set letadel, více než šest tisíc tři sta tanků a dva tisíce děl. Jednalo se o největší vojenskou akci v Evropě od konce druhé světové války.¹⁶ V době překročení vojsk Varšavské smlouvy hranici Československa byl Gustáv Husák v Žiaru nad Hronom a pravděpodobně věřil, že Brežněv blafuje a k invazi nedojde.

V prvních dnech okupace se postavil za Dubčeka. Na jednání ÚV KSS odsoudil invazi a autory zvacího dopisu označil za zrádce. Brzy mu však došlo, že pokud by zůstal na Dubčekově straně a postavil se proti Sovětům, byl by opět odstaven a nikdy se k moci nedostal. Když znovu změnil své názory, zradil sice Dubčeka a jeho politiku, ale dostalo se mu důvěry od Leonida I. Brežněva. Při prvním jednání ÚV KSČ dne 31. srpna 1968, které již probíhalo v duchu moskevského protokolu, byli odvoláni z funkce František Kriegel a Čestmír Císař a do Ústředního výboru byli kooptováni Ludvík Svoboda a Gustáv Husák.¹⁷

¹⁴ KOVÁČ, DUŠAN. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 2011. str. 278

¹⁵ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 283

¹⁶ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 210

¹⁷ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 283

Touto dobou byl již Dubčekovým nepřítelem a své odvrácení od Dubčeka a socialismu s „*lidskou tváří*“ vysvětloval tím, že Dubček byl pouhým místopředsedou vlády a nemohl vůbec nic tušit o skutečném stavu socialismu a demokracie. Až moskevské setkání s Brežněvem mu prý otevřelo oči a pochopil, co se v Československu dělo, že Dubček oklamal své přátele a podvedl komunistické přívržence doma i v cizině.¹⁸

Prozatím ale v komunistickém vedení nepanoval poráženecký duch.¹⁹ Naopak ze svých funkcí byli odvolání funkcionáři, pokládání za tzv. „*přísluhovače*“ Kremlu a za zrádce. Drahomír Kolder, Oldřich Švestka, Emil Rigo a Antonín Kapek. Vasil Biľak, Miloš Jakeš a Jan Piller museli přednést čestné prohlášení, že nikdy nedopustili ničeho, co by bylo v rozporu s jejich občanskou a stranickou ctí - jinými slovy, že nepožádali sovětskou vládu a vedení KSSS o vojenskou invazi do Československa.²⁰

V mezinárodním kontextu byly ohlasy na vstup vojsk Varšavské smlouvy velmi odlišné. Velmi chladně reagoval prezident USA Lyndon Johnson, který zprávu o vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území Československa přijal od sovětského velvyslance Anatolije Dobrynina s lhostejností.²¹ Johnson, který byl plně zaujat americkou krizí, potýkal se nenávisť velké části amerického lidu, který mu přisuzoval, zavlečení USA do války ve Vietnamu, se „*okrajovými záležitostmi*“ za což situaci v Československu považoval příliš nezabýval. Johnson tušil, že se blíží jeho odchod z Bílého domu a nechtěl se již zapojovat do problémů, které se bezprostředně netýkaly USA, ani se kriticky vyjadřovat k Sovětskému vlivu na Východní Evropu. Proto schůzka Lyndona Johnsona a Alexeje Kosygina v Leningradu proběhla v poklidném duchu a situace v Československu nebyla příliš rozebírána.²²

Evropská veřejnost cítila s Československem více než americká, ale oficiální postoje elit také neovlivnila. Šlo spíše jen o protesty z řad lidu než o oficiální projevy státníků. Francouzský prezident Charles de Gaulle ve svém vyjádření dokonce kritizoval Československo, že se neumí bránit: „*Je to hezké, ale Češi jdou příliš rychle a příliš daleko, a jako vždycky, neodhodlají se k boji a na Prahu znovu spadne noc*“ toto tvrdil v průběhu jara 1968, které bylo plné optimismu a reforem. K 21. srpnu se vyjádřil následovně: „*Jsem*

¹⁸ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 284

¹⁹ DURMAN, KAREL. *Duben 1969 / Anatomie jednoho mocenského zvratu*. Brno, 2006. str. 74

²⁰ tamtéž

²¹ tamtéž

²² RUDÉ PRÁVO. *Leden 1977*.

*zklamán, že proti nájedníkům nevystřelil jediný kanon, můžeme dělat něco pro národ, který se neumí bránit“?.*²³

Paradoxně největší nesouhlas s Invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa byla neúčast Rumunska a Albánie, členských zemí Varšavské smlouvy, které účast odmítly. Dne 24. srpna 1968 v jugoslávském městečku Vršac nedaleko rumunských hranic se neočekávaně sešli prezident Rumunské socialistické republiky Nicolae Ceaușescu a prezident Socialistické federativní republiky Jugoslávie Josip Broz Tito. Úřední zpráva říkala, že se sešli kvůli jednání o vzájemných vztazích Rumunska a Jugoslávie, ale předpokládalo se, že se sešli kvůli násilné okupaci Československa a ostrých útoků sovětského tisku a Brežněva, že jako socialistické země okupaci Československa nepodpořili.²⁴

Stížnosti do Moskvy také přicházeli od velitelů okupačních vojsk, a to na příslušníky armády ČSSR. Bylo jim vytýkáno, že se nechovají jako příslušníci armády Varšavské smlouvy a neposlouchají jejich rozkazy. „*Vojáci Čs. lidové armády! Dejte okupačním velitelům jasně najevo, že jednáte podle těch rozkazů, které vám dal váš vrchní velitel, prezident republiky L. Svoboda. Jen jemu jste podřízeni jako svrchovateli ČSSR. Vyjádřete to i tím, že na své kasárna umístíte nápis, Naším velitelem je Svoboda!*“.²⁵

Dne 31. srpna byl přijat *Protokol o jednání delegace SSSR a ČSSR*, běžně nazývaný jako *Moskevský protokol*. Dokument, popisující jednání mezi 23. a 26. srpnem 1968 zavazující Československou vládu o ideové popření Pražského jara a přijetí „*bratrské pomoci*“ Sovětského svazu. Dokument podepsali všichni přítomní delegáti s výjimkou poslance Federálního shromáždění, lékaře Františka Kriegela.²⁶

„*Odmítl jsem, podepsat tzv. Moskevský protokol. Odmítl jsem to proto, že jsem v tomto protokolu viděl dokument, který všestranně svazoval ruce naší republiky. Odmítl jsem jej podepsat proto, že podepsání se dělo v ovzduší vojenského obsazení republiky, bez konzultace s ústavními orgány a v rozporu s cítěním lidu této země... Hlasoval jsem proti ratifikaci smlouvy o dočasném pobytu vojsk na našem území... Tato smlouva o dočasném pobytu vojsk na našem území postrádá základní náležitost řádné smlouvy, tj. dobrovolnost... Smlouva byla podepsána nikoliv perem, ale hlavněmi děl a samopalů“.* Sdělil František Kriegel na zasedání ÚV KSČ na podzim roku 1968. Ten měl údajně zůstat v Moskvě do té doby, než by podepsal Moskevský protokol a Československá delegace se tedy měla vrátit do

²³ RUDÉ PRÁVO. *Leden 1977.*

²⁴ BENEŠ, ZDENĚK. *Dvojitý rok 1968.* Praha, 2010. str. 80

²⁵ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli.* Praha, 2003. str. 285

²⁶ KOVÁČ, DUŠAN. *Dějiny Slovenska.* Praha: Lidové noviny, 2011. str. 280

vlasti bez něj. To ovšem odmítl prezident republiky Ludvík Svoboda s tím, že se bez Kriegela nevrátí ani on sám.

Ani Brežněv si nemohl dovolit „*věznit*“ prezidenta, a tak se delegace vrátila zpět do Československa i s Františkem Kriegelem, který byl ale roku 1969 vyloučen z komunistické strany. Později se stal signatářem *Charty 77*. Zemřel na následky infarktu myokardu dne 3. prosince 1979. Na jeho počest byla zřízena Nadací Charty 77 cena Františka Kriegela, která je udělována „*za mimořádné zásluhy v boji za lidská práva a občanské svobody, národní nezávislost, suverenitu a demokracii*“. Poté, co Československá delegace podepsala v Moskvě *Moskevský protokol*, působil Gustáv Husák jako „*advokát*“ Sovětského svazu a důrazně prosazoval přijetí a schválení moskevského protokolu. Odpůrci sovětské invaze museli odstoupit, již na zasedání dne 31. srpna 1968 byl zneplatněn mimořádný XIV. sjezd KSČ, dne 3. září odstoupil z funkce místopředsedy vlády Ota Šik, dne 5. září ministr vnitra Josef Pavel, dne 6. září rezignoval na předsedu Ústředního výboru Národní fronty František Kriegel a dne 19. září odstoupil i ministr zahraničních věcí Jiří Hájek.²⁷

16. října 1968 byla v Praze podepsána dohoda o „*dočasném pobytu*“ sovětských vojsk v Československu. Sovětská strana odmítla blíže časově určit tento dočasný pobyt. Dohoda byla následně dne 18. října schválena Národním shromážděním. Ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ zůstal prozatím Alexander Dubček, ale odpůrci reforem posilovali své pozice a příznivci reforem jim museli přenechávat místa. Ve dnech 14. - 17. listopadu 1968 na zasedání výboru KSČ byl vytvořen výbor „*užšího předsednictva*“ s rozsáhlými pravomocemi. Z původních reformátorů zůstali v tomto vedení jen Alexander Dubček a Josef Smrkovský.²⁸

V dubnu 1969 byl Alexander Dubček sesazen z funkce prvního tajemníka UV KSČ a na jeho místo nastoupil Gustáv Husák, který stal v Československu „*mužem číslo jedna*“. Brzy však ztratil důvěru, kterou do něho, jako do prvního muže státu, spousta lidí vkládalo, například i novinář Ferdinand Peroutka či literární kritik Václav Černý.²⁹ Husák se také v Moskvě dohodl na zřizování konzulátů Sovětského svazu od roku 1969 po celé republice, a pokud k tomu připočteme i rozmístění jednotek Střední skupiny sovětských vojsk, šlo o dokonalou síť, která denně umožňovala analyzovat dění v Československu. Každý týden také pravidelně probíhaly telefonické hovory mezi Husákem a Brežněvem a bylo evidentní, že Husák podléhá Brežněvovi a celé Československo Sovětskému svazu.³⁰

²⁷ FORMÁNKOVÁ, MARIE: *V hlavní roli Gustáv Husák*. Čechovice: BVD, 2009. str. 12

²⁸ ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epocha, 2009. str. 215

²⁹ tamtéž, str. 219

³⁰ ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epocha, 2009. str. 222

Nadále až do roku 1970 probíhaly prověrky stávajících členů Komunistické strany, z jejich řad bylo vyloučeno více než půl milionu členů. Většinou se jednalo o intelektuály a špičkové odborníky. Nebylo to vždy dle Husákovy libosti, například v případě historika Jana Křena, kterého si Husák osobně vážil a žádal, aby bylo jeho vyloučení ze strany pečlivě přezkoumáno, ale bez úspěchu.

Počátkem sedmdesátých let bylo zahájeno stranické disciplinární řízení s nedávnými vrcholnými představiteli strany, mimo jiné s Alexandrem Dubčekem, Oldřichem Černíkem a dalšími bývalými členy předsednictva Ústředního výboru.³¹

Husák přes vnitřní souhlas se vstupem vojsk Varšavské smlouvy svým spolupracovníkům, především Lubomíru Štrougalovi, tvrdil, že pokud má Československo dosáhnout jejich odchodu, což je hlavní předpoklad svobodnějšího rozhodování, je nutné brát některá stanoviska Moskvy v úvahu. Ta se domlouvala při setkávání Husáka s Brežněvem, kdy byly vyloučeny veškeré kompromisy kromě federativního uspořádání, které musel vzít Brežněv na vědomí.³² Přijetí zákona o federativním uspořádání Československé socialistické republiky bylo Husákovým velkým úspěchem, neboť příprava tohoto opatření, měla zásadním způsobem změnit soužití Čechů a Slováků a tvořila hlavní náplň úřadu místopředsedy vlády, který od jara 1968 Husák zastával.³³

Komunistický režim nebral nové uspořádání vážně a i nadále převládal pražský centralismus, pravomoci obou národních vlád byly malé. To neměnilo nic na tom, že v očích slovenské veřejnosti to byl právě Husák, kdo federalizaci vybojoval. Federalizace však uspokojila jen část slovenské veřejnosti, většina Slováků, stejně jako Češi, sledovala, jak se ideály Dubčkovy demokratizace ztrácejí pod sovětským nátlakem a politika se vrací zpět před rok 1968. V této době také velmi rozmlouval zamýšlenou abdikaci Lubomíru Štrougalovi. To se mu s pomocí tajemníka ÚV a ministra zemědělství Václava Svobody a Jana Baryla tajemníka ÚV KSČ podařilo.

Brežněv nesouhlasil se závěrečnou zprávou Pillerovy komise o politických procesech z padesátých let, byl také proti zákonu o socialistickém podniku a zřizování podnikových radách zaměstnanců. Brežněv Husákovi často připomínal, že Vasil Biľak a další členové levicové skupiny mají jeho důvěru a vyzýval Husáka, aby s nimi úzce spolupracoval. Podle slov Lubomíra Štrougala se Husák vracel vždy z jednání s Brežněvem vyčerpaný a rozpačitý.

³¹ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 288

³² ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. str. 222

³³ tamtéž

Především v létě na dovolené na Krymu byl zcela bezradný, neboť na jeho názory a prosby nebyl brán ze strany Sovětského svazu zřetel.³⁴

Brežněv jakýkoliv návrh týkající se odchodu vojsk a nezávislosti na Moskvě odmítal, často ani nebyl ochoten vyslechnout jakýkoliv návrh.³⁵

Husák v Československu tlumočil Brežněvův postoj následovně: „*Žádný stát, a tím méně malý jako je Československo si nemůže dovolit žít v napjatých zahraničních vztazích. Vedení naší strany a našeho státu chce konsolidovat věci jak doma, tak i vůči sousedním státům, vůči spojeneckým státům, zejména vůči Sovětskému svazu*“.³⁶

Následně začaly perzekuce vysokoškolských pedagogů, vzdělaných lidí, kteří byli propouštěni ze svých zaměstnání a našli práci v dělnických profesích. Husákova politika řízená Brežněvem z Kremlu dolehla i na děti perzekuovaných, které nemohly jít studovat. Na místa vysokoškolsky vzdělaných byli dosazováni „*nositelé*“ titulů, kteří sice mnohdy měli stejné vzdělání jako jejich nepohodlní kolegové, ale některým chyběla odbornost a kvalita, neboť pro tehdejší vrcholné představitele Československa byla důležitější stranická spolehlivost než odbornost či vědecký přínos. Tvrdé potlačení reformy a špatná perspektiva pro děti a mládež měla za následek početnou emigraci. Během několika měsíců odešlo ze země přes sto tisíc lidí. Ti, co zůstali, dávali své zklamání z potlačení Dubčekova „*socialismu s lidskou tváří*“ různými způsoby najevo. Oslavy 28. října se proměnily v protisovětské manifestace, ve dnech 6. a 7. listopadu, době oslav výročí Velké říjnové revoluce roku 1917 proběhly v Praze a Brně bouřlivé demonstrace proti sovětské okupaci.³⁷

Nejtragičtějším protestem proti sovětským okupantům a kapitulantskou politikou Dubčekova vedení, byla sebevražda studenta Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jana Palacha, který se v Praze na Václavském náměstí dne 16. ledna 1969 upálil.³⁸ Jeho čin otřásl celou republikou a pohřeb se stal důstojnou demonstrací odporu návratu starých praktik. Jeho čin následoval středoškolský student Jan Zajíc a později v Jihlavě dělník Evžen Plocek.³⁹

Tyto činy národ nesmí nikdy zapomenout a s úctou si je připomínat, však tvrdé komunistické jádro nechaly chladným. Naopak v lednu 1969 se začal vydávat časopis

³⁴ HUSÁK, GUSTÁV. *Výbor z projevů a statí 1969 – 1981 I*. Praha: Svoboda, 1982. str. 15

³⁵ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 288

³⁶ *tamtéž*

³⁷ *tamtéž*

³⁸ *tamtéž*, str. 289

³⁹ *tamtéž*

Tribuna, požadující návrat komunistické diktatury a v březnu téhož roku byl založen *Leninský svaz mladých*, který se snažil rozdělit jednotu mladé generace.⁴⁰

Velký průchod emocí byl znát při mistrovství světa v ledním hokeji v roce 1969 ve Stockholmu, kdy Čechoslováci Sověty dvakrát porazili. Mnozí hráči si provokativně přelepili rudou hvězdu na drese a někteří dokonce odmítli po skončení utkání podat si se soupeřem ruku. Obyvatelé většiny československých měst vyrazili slavit do ulic. V těchto dnech byla také při demonstraci na Václavském náměstí zničena kancelář sovětské letecké společnosti *Aeroflot*. Později se ukázalo, že dlažební kostky, které se nacházely poblíž Aeroflotu, tam nechala navězt tajná policie, šlo o dobře připravený čin státní bezpečnosti.⁴¹ Sovětští činitelé byli znepokojeni místním hlasitým odporem proti okupaci a závislosti na Moskvě. Tento promyšlený čin státní bezpečnosti měl vyvolat záminku pro návštěvu sovětského ministra obrany maršála Grečka. Ten přiletěl do Prahy dne 31. března 1969, kde poukazoval ohrožení ruských zájmů a upozornil, že v případě dalších nepokojů vyhlásí stanné právo.⁴²

Brzy po nástupu Gustáva Husáka do nejvyšší stranické funkce začala cenzura tisku nebo úplné zrušení některých časopisů, jako *Reportér*, *Svět v obrazech*, *Plamen a My*. To vyvolalo v občanech Československa nevoli a nahromaděná nespokojenost vybuchla dne 21. srpna 1969 v den prvního výročí okupace. Protestní demonstrace proběhly v řadě československých měst, v Praze, Brně a Liberci. Rychle přerostly v pouliční boje proti policii a lidovým milicím, které se nezastavily ani před střelbou do lidí, což mělo za následek čtyři mrtvé, dva v Praze a dva v Brně. Husákův režim tak dal důrazně najevo, že se při prosazování svých cílů nezastaví před ničím.⁴³

Husák se k těmto událostem vyjádřil dne 25. září 1969 na zasedání ÚV KSČ, přičemž tvrdil, že šlo o cílené masové akce, které měly zdiskreditovat politiku strany a státu a uvrhnout republiku do chaosu. Podle Husáka se mělo jednat o skupiny, které byly napojeny na zahraniční „buržoazní“ spojení.⁴⁴

Povolání lidových milic, policie a střelby do lidí obhajoval tím, že šlo o snahu chránit pracující lid a řadové občany. Doslovně ve svém projevu řekl: „*Hozenou rukavici jsme zvedli a kdo strká ruku do ohně, musí počítat s tím, že se spálí*“.⁴⁵

⁴⁰ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 289

⁴¹ tamtéž, str. 290

⁴² tamtéž

⁴³ HUSÁK, GUSTÁV. *Výbor z projevů a statí 1969 – 1981 I*. Praha: Svoboda, 1982. str. 106

⁴⁴ tamtéž, str. 107

⁴⁵ ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. str. 245

Husákův projev byl silně zaměřen proti nespokojeným lidem a odpůrcům okupace a tvrdil, že drtivá většina obyvatel nepokoje a protesty proti okupaci odsuzuje. Z obětí a protestujících udělal zločince, chválil především dělníky ve velkých slovenských městech a pracující na vesnicích za jejich projevy národní hrdosti a obdiv k Sovětskému svazu.

4. HUSÁKOVO ČESKOSLOVENSKO

V lednu 1970 jmenoval Husák po abdikaci Oldřicha Černíka do funkce předsedy federální vlády tajemníka ÚV a svého přítele Lubomíra Štrougala. Většina členů strany s tímto rozhodnutím vnitřně nesouhlasila, neboť jeho předchůdce byl považován za schopného předsedu vlády.⁴⁶ Atmosféra v Československu připomínala v prvních letech normalizace atmosféru padesátých let. Ve vzduchu visel strach z postihu za protisovětskou angažovanost, propaganda pohřbila uvolnění z jara 1968.⁴⁷

Je pravdou, že na rozdíl od politického vedení v padesátých letech nevyžadoval Husákův režim na lidech nadšení, dokonce ani předstírané, ale pouze poslušnost a respektování stranických usnesení.⁴⁸

S Husákovým požehnáním pokračovala politika podřízenosti Sovětskému svazu. Dne 6. května 1970 podepsal prezident Ludvík Svoboda na Pražském hradě *Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci* mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik, která mimo jiné upravovala pobyt sovětských okupačních vojsk na našem území.⁴⁹

Husák viděl nebezpečí nejen ve stoupcích Pražského jara kolem Alexandra Dubčeka, ale i ve stalinistech v řadách KSČ, kteří jeho reformy odmítali. Stalinisté v čele s Vasilem Biľakem se od prvních dnů okupace snažili založit dělnickorolnickou vládu. Český historik Jiří Pernes cituje rozhovor mezi Slovenským historikem Viliamem Plevzou a Gustávem Husákem. Husák tvrdil, že po srpnu 1968 se stal Biľak politicky nezajímavým, ale Brežněv přesto vyžadoval jeho přítomnost v politice. Husák se Viliamu Plevzovi o Biľakovi vyjádřil takto: „*Po auguste 1968, keď sa Biľak stal skompromitovanou politickou nulou, Brežnev kategoricky žiadal a Alexandra Dubčeka prinútil udržať ho v predsedníctve a vymenovať ho za tajomníka ÚV – KSČ. Dostal zelenú v strane a politike. Patrilo k piatej kolóně, ktorú si tu Brežnev pestoval. Pil mi krev celý čas. Musel som ho držať, lebo ho držala Moskva. Kto zdešifruje koloniálne metódy Sovietov? Asi nikto.*“⁵⁰

Husák se ocitl v situaci, kdy musel často ustupovat, neboť postupným zhoršováním se Brežněvova zdravotního stavu, dostávalo se Biľakovi stále větší podpory z Moskvy. Husák

⁴⁶ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 293

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ tamtéž

⁴⁹ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 296

⁵⁰ Tamtéž, str. 296

stál o projevení dobré vůle Brežněvovi a stáhnutí části sovětských vojsk. Tvrdil, že to bude lid v Československu brát jako úspěch a přestane otevřeně poukazovat, že státní představitelé Československa jsou jen místodržícími sovětů. Viliam Plevza zaznamenal ve své knize *Vzostupy a pády* rozhovor s Husákem na toto téma takto: „*Keď som Brežněva žiadal, aby od nás odišla aspoň čiast' sovietských vojsk, sľúbil mi, že odvelia letecký pluk z Olomouca. Neodvelili ...*“.⁵¹

V Československu postupně zavládl „mrtvý klid“, projevy odporu byly potlačeny, začala se zlepšovat materiální stránka života lidí, budovalo se pražské metro, mezi Prahou, Brnem a Bratislavou rostla dálnice. Klid byl však jen zdánlivý, protože i přes na první pohled rostoucí životní úroveň, byl stále silný vliv Moskvy. Probíhala cenzura médií, mnoho umělců nesmělo vystupovat, ať se jednalo o hudební skupiny nebo herce. Mnoho literárních děl se nesmělo vydávat. Velké množství českých filmů bylo uzamčeno v tzv. trezorech.

Počátkem roku 1970 se Husák snažil dokázat, že je oddaným komunistou před domácím stalinistickou částí KSČ, která byla spřátelena s Moskvou víc než sám Husák. Proto se chopil iniciativy a v prvním čísle časopisu *Otázky míru a socialismu* se zaměřil na blížící se oslavy 100. výročí narození Vladimira Iljiče Lenina. V článku ujišťoval, že Československo stále obdivuje Leninovu historickou velikost.⁵²

Tím se snažil prostřednictvím médií opodstatnit důležitost Leninova myšlení, učení a nutnost jeho následování.

⁵¹ HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati leden 1979 – duben 1981*. Praha: Svoboda, 1981. str. 356

⁵² HANZAL, LADISLAV., MATOUŠ, MILAN. *Czech Sociological Review*, Vol. 17, No 5, 1981.

Gustáv Husák jako symbol normalizace

Již probíhající proces normalizace byl potvrzen zasedáním Ústředního výboru KSČ z 11. a 12. prosince 1970. Husákovo nové vedení přijalo takzvané *Poučení z krizového vývoje*, Rezoluce o jednotě strany, Program konsolidace, které popisují příčiny, průběh a ukončení Pražského jara z hlediska stalinistického vidění světa, ukazovaly cestu k jejich překonání. Zásadní marxisticky – leninský přístup nového vedení naší strany vytvořil podmínky pro revoluční očistu a vnitřní zpevnění komunistické strany Československa.⁵³

Kromě hrstky disidentů se většina společnosti s novými poměry smířila. Normalizace byla velmi promyšleně prováděná, kromě represe proti odpůrcům režimu přinesla slušné materiální podmínky. Těm, co přistoupili na „*pravidla hry*“, přinášela perspektivu a jistoty. Vidinu svobody tak většina obyvatel Československa vyměnila za nové ledničky, automatické pračky a byt v panelovém domě. V období normalizace byl značný boom panelových sídlišť, která se začala stavět ve všech větších městech. Dnes neoblíbený panelákový byt byl v sedmdesátých letech vidinou vyšší životní úrovně. Zcela běžné věci jako je přívod teplé a studené vody, ústřední topení nebo výtah byly pro mnoho obyvatel luxusní podmínky. Se soustředěním obyvatel do panelových sídlišť také souvisí boom v oblasti chataření a chalupaření, kdy se začaly opravovat chalupy na venkově nebo stavět nové rekreační chaty ve vhodných lokalitách. Dalším souvisejícím faktem bylo zvýšení natality, která gradovala v roce 1974, kdy se narodilo nejvíce dětí v historii Československa. Jsou to fakta, která souvisí s normalizací a Gustávem Husákem, dětem narozeným v tomto období se začalo přezdívat „*Husákovy děti*“.

KSČ vedená Husákem měla kromě sociální politiky ještě další plán, jak „*uklidnit*“ nespokojené občany, tím byla hospodářská politika. Počátkem sedmdesátých let byla završena industrializace Slovenska, čímž se oba národy ekonomicky vyrovnaly. V průběhu sedmdesátých let však ekonomika spěla ke krizi způsobenou odvoláním reformy, orientací na východní trhy, důsledky ropných šoků na Západě a zvyšováním nákladů na armádu v rámci Varšavské smlouvy. Od poloviny roku 1973 došlo k prudkému růstu cen surovin a materiálů na světových trzích. Ekonomicky vyspělé země se s jejich růstem postupně vyrovnaly, ale v Československu, kde se prosazovaly staré metody plánování, došlo k prudkému poklesu výroby a k hluboké ekonomické krizi. Řešení se snažily stranické orgány najít ve vyhotovení

⁵³ KOVÁČ, DUŠAN. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 2011. str. 287

pětiletých plánů, které se nedařilo pro jejich nereálně vytyčené cíle plnit. Československo se začalo blížit na úroveň zemí třetího světa.⁵⁴

V pozadí zhoršené ekonomické situace stál Brežněv, který neustále zasahoval do ekonomické a cenové politiky Československa. Prosazoval názory, na které Husák odmítal přistoupit, tudíž při neustálé výměně názorů vznikla určitá „*ekonomická propast*“. Husák ztratil o ekonomické problémy zájem, nechtěl řešit ekonomiku v rámci komplexu RVHP a o vnitřní ekonomický systém se přestal zajímat úplně.⁵⁵ Lubomír Štrougal tento nezájem vysvětluje jako důsledek neustálého vměšování a zasahování Brežněva do vnitřních záležitostí Československa.⁵⁶

⁵⁴ ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. str. 223

⁵⁵ tamtéž, str. 222

⁵⁶ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 212

Nástup Gustáva Husáka do úřadu prezidenta ČSSR

Gustáv Husák si již delší dobu „*pohrával*“ s myšlenkou, že zaujme post prezidenta Československé socialistické republiky. Roku 1975 se snažil přesvědčit tehdy již osmdesátiletého Ludvíka Svobodu, který po mozkové příhodě strávil poslední rok v úřadu na lůžku, aby abdikoval. Svoboda toto neústupně odmítal, Husák si následně našel jinou cestu.⁵⁷ Prosadil ve Federálním shromáždění změnu Ústavy, která říkala, že nemocného prezidenta lze odvolat. Tímto promyšleným tahem zbavil generála Svobodu funkce prezidenta republiky a na konci května 1975 byl sám Federálním shromážděním do funkce prezidenta zvolen. Tím byly opět sloučeny dvě nejvyšší státní funkce: funkce prezidenta a generálního tajemníka ÚV KSČ. Obě funkce již v minulosti zastával Antonín Novotný.⁵⁸

Poněkud cynickým krokem byla skutečnost, že bezprostředně po zvolení do funkce prezidenta ČSSR, udělil Gustáv Husák svému předchůdci armádnímu generálu Ludvíku Svobodovi třetí Čestný titul hrdina ČSSR. Veřejnost tehdy neviděla do pozadí událostí ohledně volby prezidenta, a navíc vyznamenání bylo Svobodovi uděleno na návrh ÚV KSČ, tudíž to bylo vnímáno, přesně tak, jak to mělo vypadat, jako poctu hrdinovi obou světových válek. Cynická byla skutečnost, že Svobodovi předával vyznamenání právě Husák.

Při příležitosti předání vysokého státního vyznamenání tlumočil Gustáv Husák Ludvíku Svobodovi poděkování za významné celoživotní dílo pro naši vlast a upřímné soudružské pozdravy ústředního výboru KSČ, státních orgánů, společenských organizací a všeho československého lidu. Poděkoval mu i svým jménem za dlouholetou velmi dobrou přátelskou a soudružskou spolupráci a blahopřál mu k udělení třetího titulu hrdiny ČSSR. Popřál Ludvíku Svobodovi, aby se ještě dlouho radoval z výsledků socialistického rozvoje naší vlasti, o které se takovou významnou měrou zasloužil.⁵⁹

Dalším z prvních Husákových kroků ve funkci prezidenta byl tah vybrat si takové spolupracovníky, kteří již dávno ztratili komunistické ideály a šlo jim pouze o moc a zisk.⁶⁰

Nástup do funkce prezidenta Československé socialistické republiky měl dopad i na jeho osobní život. Po téměř desetileté známosti se oženil s paní Vierou Millerovou. Paní Husáková však navštěvovala Prahu jen sporadicky a svému muži stála po boku pouze při významných státních příležitostech. Manželství trvalo pouhé dva roky, Viera zemřela dne 20.

⁵⁷ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 212

⁵⁸ RUDÉ PRÁVO. *Leden 1977*.

⁵⁹ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 212

⁶⁰ KOVÁČ, DUŠAN. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 2011. str. 289

října 1977 při pádu vrtulníku. Nehoda byla o to tragičtější, neboť šlo o letecký transport do nemocnice v Bratislavě. Ošetření zlomené ruky mohlo být provedeno lékaři v Bardejovských lázních, kde si paní Viera úraz způsobila. Husák však trval na převozu do Bratislavy, a to se jí bohužel stalo osudným.

V témže roce, kdy Gustáv Husák nastoupil do úřadu prezidenta, o sobě opět daly vědět síly, které v Československu byly od počátku normalizace. Bylo využito Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě konané dne 1. srpna 1975, kde se Československo zavázalo k dodržování lidských práv. Lidská práva proklamovaná v Helsinkách však byla systematicky porušována komunistickým režimem. Závěrečný akt spolu s paktem o lidských právech byl ratifikován československým parlamentem a oba dokumenty se staly součástí československého právního řádu.⁶¹

Dokumenty, které ovšem zaručovaly obyvatelům Československa náboženskou svobodu, svobodu projevu a pohybu, činily stranickým orgánům značné problémy, na což bylo poukázáno později na konferenci KBSE v Bělehradě v roce 1977. Nebyla náhoda, že se opoziční síly v Československu začaly organizovat na základě lidských práv a svobod. Na Nový rok roku 1977 bylo ustanoveno neformální společenství, které publikovalo Chartu 77.⁶²

Jednalo se o neformální československou iniciativu, která kritizovala politickou a státní moc, za nedodržování lidských práv a svobod. Autory a signatáři byly známé osobnosti, jako filosof Jan Patočka, Jiří Němec, Václav Havel, Pavel Kohout a Ludvík Vaculík. Profesor Jan Patočka byl také první obětí komunistického režimu vůči signatářům *Charty 77*. Dne 13. března 1977 po několikahodinovém výslechu StB zemřel na následky mozkové příhody. Jeho pohřeb v Břevnově se stal významnou událostí a výrazem odporu vůči politickému režimu v Československu. První reakce na Chartu 77 přišla velmi brzy, již 12. ledna 1977 vyšel v *Rudém právu* článek s názvem *Ztroskotanci a samozvanci*, ve kterém Gustáv Husák důrazně kritizoval obsah *Charty* a signatáře. Autory označil za nepřátele státu. „*I když někteří představitelé buržoazního světa hovoří o nutnosti ideového smíru, nic nesevřdí o tom, že by imperialismus sám ideově odzbrojoval*“, řekl na XV. sjezdu KSČ Gustáv Husák.⁶³

Dále zdůraznil, že imperialismus naopak hledá nové formy a metody, jakým způsobem rozvinout antikomunistickou ofenzívu k rozrušení jednoty socialistických zemí, dále stupňuje útoky proti ČSR i jiným socialistickým zemím, zejména proti Sovětskému

⁶¹ KOVÁČ, DUŠAN. Dějiny Slovenska. Praha: Lidové noviny, 2011. str. 289

⁶² RUDÉ PRÁVO. *Leden 1977*.

⁶³ tamtéž

svazu. „*Napadají nás proto, že budujeme socialismus na leninských principech, socialismus, který v naší praxi ztělesňuje vše ušlechtilé, pokroková a humánní. Napadají nás za to, že uskutečňujeme ideály, za které bojovali, strádali a umírali nejlepší synové a dcery našich národů, za něž bojují skuteční revolucionáři na celém světě.*“⁶⁴ Celý článek má vzbudit dojem, že Gustáv Husák mluví nejen za komunistické a vládní orgány, ale i za československý lid, kdy v článku nastiňoval, že lid věrný socialistickému zřízení nedá kontrarevolucionářům, jak signatáře Charty 77 nazval, šanci jakkoliv ohrozit socialismus.

Publikace Charty 77 a její zaštitění známými osobnostmi, vyvolalo pochopitelně reakci komunistického vedení, které si vytvořilo protipól Charty 77, v podobě podpisové kampaně *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru* (nyní nazývané Anticharta), ve které známé osobnosti odsuzovaly Chartu 77 a vyjadřovaly podporu komunistickému režimu. Projev na shromáždění četla herečka Jiřina Švorcová a později i zpěvák Karel Gott. Existují spekulace, že ne všichni, kdo tuto kampaň podepsali, s ní souhlasili, a že jim byla Anticharta k podepsání podstrčena. Jan Werich a mnoho dalších členů Národního divadla se prý domnívalo, že podepisuje prezenční listinu, což popírá Jiřina Švorcová, která tvrdí, že se jednalo o účastnickou listinu, která znamenala, že přítomní souhlasí s kampaní *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*, kterou právě Jiřina Švorcová dne 28. ledna 1977 v Národním divadle četla.⁶⁵

Dalšími, kdo Antichartu podepsali, byli prozaik Bohumil Hrabal a spisovatel Vladimír Neff, kteří dobrovolným podpisem získali zpět omezené publikační možnosti, o které přišli kvůli nesouhlasným postojům k okupaci Československa v roce 1968. Signatáři Charty 77 byli hlídáni a omezováni až do sametové revoluce v roce 1989. Ti, co dobrovolně zůstali nebo se jim nepovedlo vycestovat do zahraničí, byli omezováni ve výběru zaměstnání, kdy měli možnost vykonávat pouze podřadné práce. Dětem byl zamezen přístup ke studiu. Někteří byli dokonce zatčeni a uvězněni na několik měsíců nebo i let, jako například Václav Havel. V sedmdesátých a osmdesátých letech bylo možno vycestovat například do Rakouska nebo Západního Německa na takzvaný devizový příslib. Vycestovat bylo umožněno pouze části rodiny, například jen rodičům a děti musely zůstat v Československu jako „*pojistka*“. Tím dávalo socialistické zřízení záruku, že se rodiče vrátí zpět a nezůstanou v zahraničí. Bylo také předepsáno, kolik kdo může mít cizí měny a kolik zboží ze zahraničí si může přivést. Navíc

⁶⁴ GRACÍK, MIROSLAV., NEKVAPIL, VÁCLAV. *Jiřina Švorcová osobně*. Praha: XYZ, 2010. str. 316

⁶⁵ KOVÁČ, DUŠAN. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 2011. str. 291

od počátku osmdesátých let bylo Státní bezpečností do Charty 77 nasazeno několik agentů, kteří své nadřízené bedlivě informovali o každém kroku chartistů.⁶⁶

⁶⁶ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 21

Slábnoucí vliv a zdravotní problémy

Koncem sedmdesátých let se pomalu začal zhoršovat Husákův zdravotní stav. Po smrti druhé ženy v říjnu 1977 zapříčinila nadměrná konzumace alkoholu a cigaret, zhoršení paměti a schopnosti artikulace. Začal proto užívat nootropika, mozkové nutrimy, které krátkodobě pomáhají zlepšovat paměť i koncentraci.⁶⁷

Po deseti letech normalizace již také opadl zájem veřejnosti o politické dění. Veřejnost nebrala Gustáva Husáka ani komunistické vedení vážně a dříve tolik protěžované a socialismus propagující akce jako prvomájové průvody, svátek práce, novoroční projev Gustáva Husáka se staly nudným stereotypem či terčem posměchu.⁶⁸

Nezájem veřejnosti o politiku a začínající zdravotní problémy zapříčinilo, že Husákovy projevy byly z velké části smyšlené a plné dezinformací. Z jeho projevů by se zdálo, že Československo vzkvétá a zvyšuje se životní úroveň, u které dokonce tvrdil, že převyšuje nejvyspělejší státy světa. Že na rozdíl od 50. let, kdy sám Gustáv Husák byl ve vězení, nedocházelo k porušování lidských práv. Značnou část projevů také věnoval zemědělství, kdy v Novoročním projevu dne 1. ledna 1979 zmínil, že při úspěšném dovršení šesté pětiletky byla sklizena nejvyšší úroda obilovin v dějinách země. Údajně jedenáct miliónů tun obilí.⁶⁹

Projev byl ostatně jako vždy nadnesenou propagandou Husákova režimu, a ne vše uvedené se zakládalo na pravdě. Bylo sice pravdou, že už v Československu nepanuje tvrdý stalinistický režim z padesátých let, ale o svobodě a dodržování lidských práv se hovořit nedalo. Veřejnost však tyto projevy nebrala příliš vážně. Pokud šlo o přehnaná slova o blahobytu, mnozí se rozzlobili, protože navzdory Husákovým tvrzením o vysoké životní úrovni byl na domácím trhu nedostatek nejen luxusního zboží (na luxusní a zahraniční zboží byly specializované prodejny – Tuzex, kde neplatily československé koruny, ale poukázky tzv. Bony), ale i zboží denní potřeby. Ovoce jako jsou banány či pomeranče bylo k dostání jen před Vánocemi a byl velký nedostatek např. hygienického zboží. Paradoxně si sám Gustáv

⁶⁷ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 214

⁶⁸ HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati leden 1979 – duben 1981*. Praha: Svoboda, 1981. str. 10

⁶⁹ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 215

Husák však potrpěl na dobré pití, především whiskey, cognac, americké cigarety a drahé elegantní oblečení.⁷⁰

⁷⁰ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 306

V Novoročním projevu dne 1. ledna 1980 označil sedmdesátá léta za úspěšná, což mnoho lidí pobouřilo především kvůli počátku sedmdesátých let, kdy byl poměrně tvrdý nástup normalizace. Na druhou stranu normalizace přinesla i pozitivní kroky především v oblasti dopravy a energetiky. Budovatelský boom proběhl v sedmdesátých letech, kdy byly zahájeny finančně náročné zakázky jako například počátek výstavby jaderné elektrárny Dukovany, stavba pražského metra, dálnice D1 či masivní výstavba panelových sídlišť. Náklady na tyto finančně náročné zakázky měly za následek hospodářskou a ekonomickou stagnaci a postupný úpadek, který se projevil především v 80. letech.

5. OSMDESÁTÁ LÉTA A SLÁBNOUCÍ VLIV GUSTÁVA HUSÁKA

Na dění v Československu

Počátkem osmdesátých let si Gustáv Husák začínal uvědomovat, že se mu již nepodaří prosadit své názory a udržet si nezávislost na lidech soustředěných kolem Aloise Indry, Vasilu Biľaka a Miloše Jakeše, kteří vyhovovali „*sovětským jestřábům*“ z průmyslově – vojenské kliky víc než představy Gustáva Husáka o pozvolných reformách.⁷¹ Gustáv Husák si dobře uvědomoval, že hospodářské a politické změny jsou nezbytné, a obával se, že jejich odkládání ohrozí samotnou existenci socialistického režimu. Také si uvědomoval, že se nedočká od Brežněva stažení vojsk z Československa ani jiných ústupků.⁷² V osmdesátých letech se ještě více podlomilo jeho zdraví, po první mozkové příhodě v roce 1978 i přes varování lékařů neomezil nezdravý životní styl. Stále bral silné léky, byl velmi silný kuřák a často ve velkém množství pil alkohol. Navíc onemocněl cukrovkou, která znemožnila operaci šedého zákalu, který byl navíc komplikovaný s celoživotní silnou krátkozrakostí. Později se mu zrak natolik zhoršil, že mohl číst pouze na čtecím stroji.

Naději na uvolnění situace v Československu i na politické scéně kolem Gustáva Husáka měla smrt Leonida Iljiče Brežněva dne 10. listopadu 1982. Naděje ale pohasly v okamžiku, kdy byl za jeho nástupce zvolen Jurij Vladimirovič Andropov. Byl to bývalý nejvyšší velitel KGB nechvalně proslulý vedením zásahu na povstání v Maďarsku v roce 1956. J. V. Andropov však po patnácti měsících zemřel a nahradil jej Konstantin Ustinovič Černěnko, který zemřel po jedenácti měsících. Dne 11. března 1985 ho nahradil ve funkci generálního tajemníka ÚV KSSS Michail Sergejevič Gorbačov. Po jeho nástupu přišla takzvaná „*perestrojka*“ česky přestavba, což byl výčet reformních ekonomických kroků, na který navazovaly další kroky vedoucí k demokratizaci společnosti. S tím přišlo postupné uvolnění v Sovětském svazu i zemí Východního bloku. Gustáv Husák nástup Gorbačova k moci uvítal, protože v tom viděl podporu proti Vasilu Biľakovi a jeho skupině.⁷³

Po nástupu Gorbačova vše vypadalo nadějně. Přišel mladý energický muž s novými nápady a přístupy. V mezinárodní politice a především v zemích Východního bloku začaly s jeho nástupem k moci tzv. „*tát ledy*“. Veřejně se diskutovalo o soukromém vlastnictví,

⁷¹ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 308

⁷² *tamtéž*, str. 307

⁷³ ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: EPOCH, 2009. str. 274

cestování po světě, směnitelnosti měn nebo o lidských právech, která byla v socialistických zemích neustále porušována. Gorbačov říkal: „*Každý, ať si jde svou cestou*“⁷⁴ Těžko říci, zda myslel státy nebo jednotlivce. Při Gorbačově návštěvě v Praze očekávala veřejnost, že se zmíní o okupaci v roce 1968. Velkým zklamáním pro veřejnost bylo jeho vyjádření, že hodnocení roku 1968 a 21. srpna je výhradně věcí vedení Československa.

To ovšem zůstalo bez odezvy, neboť ve vedení Československa pořád bylo poměrně značné zastoupení prosovětských vysokých vládních činitelů, jako Gustáv Husák, Lubomír Štrougal nebo Vasil Biľak, kteří se na různých postech drželi od roku 1968 nebo od počátku sedmdesátých let.⁷⁵

Při tehdejší dubnové návštěvě Gorbačova v Praze roku 1987 se Gustáv Husák naposledy pokusil nastolit téma, které již mnohokrát řešil s Brežněvem, a to téma odchodu sovětských vojsk. Tou dobou Husákovi již docházely síly a fakt, že ani s Gorbačovem se na odchodu okupačních vojsk nedokázal domluvit, mu značně ubralo na psychické síle. O možnosti odchodu vojsk Varšavské smlouvy z Československa projednával už mnohokrát s Brežněvem.

Tím ale tlak na Husáka nekončil. Československo se začalo ekonomicky propadat. Gustáv Husák cítil, že už nedokáže vykonávat dvě nejvyšší státní funkce najednou, proto v prosinci 1987 rezignoval na funkci generálního tajemníka ÚV KSČ, ve které jej nahradil Miloš Jakeš, jemuž připadla smutná úloha asistovat pádu zatuchlého režimu⁷⁶, a který se stal terčem posměchu u široké veřejnosti. Volba Miloše Jakeše nebyla tak jednoznačná, jak se zdálo. Média sice informovala, že Husák navrhl Ústřednímu výboru Jakeše, ve skutečnosti si však Husák nepřál, aby byl jeho nástupcem Jakeš, o němž měl velmi špatné mínění pro jeho nevalné intelektuální schopnosti, navíc proto, že Jakeš podporoval Vasila Biľaka.

Husák si přál, aby se jeho nástupcem stal Lubomír Štrougal, jakožto schopný a vzdělaný kandidát. Navíc Štrougal na rozdíl od Jakeše nepodporoval Biľaka a jeho prosovětskou část straníků, ale Husáka, ke kterému byl vždy loajální a stál při něm.⁷⁷

⁷⁴ ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. str. 275

⁷⁵ CÍSAŘ, ČESTMÍR. *Moji Českoslovenští prezidenti*. Praha: Slávy Dcera, 2006. str. 108 – 109

⁷⁶ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 308

⁷⁷ CÍSAŘ, ČESTMÍR. *Moji Českoslovenští prezidenti*. Praha: Slávy Dcera, 2006. str. 108 – 109

Vzrůstající odpor proti režimu

Koncem osmdesátých let vzrůstala nevole proti socialistickému zřízení, které probíhalo nenásilnou formou v podobě schůzí nově vznikajících skupin většinou studentů a intelektuálů v bytech, kavárnách, klubech, později i v podobě různých veřejných vystoupení nebo koncertů. Vysílání „*rádií ze sklepa*“, vydávání časopisů kritizující socialistické zřízení bylo velmi časté. StB se na tyto skupiny zaměřila a vyhrožovala soudním stíháním. Značnou roli ve vzniku těchto skupin hrálo to, že Československo již nepodléhalo Moskvě, zejména politice „nevměšování“, kterou nastolil Gorbačov ve 2. polovině 20. století. Vedení komunistické strany sice posílalo do Kremlu zprávy o dění v Československu, ale vedení ÚV KSSS na „*volání o pomoc*“ nereagovalo. Naopak z Moskvy přišla zpráva, že pokud v Československu nastanou nějaké nepokoje, nebude sovětská armáda zasahovat a z její strany nepadne „*jediný výstřel*“. Po tomto sdělení, se stal pro komunistické vedení někdejší přítel v Kremlu zrádcem socialismu.⁷⁸

⁷⁸ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 309

6. ZÁVĚR

Domnívám se, že pokud máme na odborné úrovni hodnotit nějakou historickou osobnost, která je vnímána ať už pozitivně nebo negativně, měla by se v hodnocení zachovat objektivnost a pokud možno i nezájatost. Vlastní názor lze připojit, pokud je utvořen na základě objektivních hodnocení a vychází se z něj.

Měli bychom mít na paměti, že pokud nějakou historickou osobnost v současné době charakterizují pouze negativa, je to dáno činy, které byly provedeny až poté, co se daná osobnost stala veřejně známou a dostala se k moci. Kupříkladu Adolf Hitler nebyl ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století nenáviděním diktátorem. Pro německý národ byl charismatickým a vlasteneckým hrdinou z bojů první světové války a člověkem, kterému německá veřejnost věřila, že dovede zlomený a první světovou válkou zbídačený národ k lepším zítřkům. Velmi podobně tomu bylo i u Vladimira Iljiče Lenina, Josifa Vissarionoviče Stalina nebo Idi Amina. V počátcích svého veřejného působení v těchto osobnostech viděl německý, sovětský a ugandský lid ne diktátory, ale pozitivní změnu vedení státu, plnou naděje. Dalším faktem, které spojuje diktátory nebo představitele totalitních režimů je skutečnost, že jejich cestě k moci předcházela buďto nespokojenost obyvatel nebo bída po světových a občanských válkách.

Výše uvedenými fakty netvrdím, že by se na Gustáva Husáka mělo hledět jako na „diktátora“, ale pouze ta skutečnost, že dnešní mladá generace, pokud vůbec zná nějaké skutečnosti, o Gustávu Husákovi, tak se jedná pouze o obecně známé činy a postoje jako je: *„poslední totalitní prezident, hlavní iniciátor normalizace, zodpovědný za stíhání disidentů a spojitost s okupací Československa v roce 1968“*. Domnívám se ovšem, že pokud se má o jakékoliv osobnosti napsat kvalitní dílo, je nezbytné, psát nezájatě a s nadhledem. Vlastní názor samozřejmě není na škodu, ale neměl by tvořit převážnou část díla.

K výběru tohoto tématu na mou bakalářskou práci mě vedla dvě hlediska. První je můj dlouholetý zájem o historii druhé poloviny dvacátého století, zvláště se zaměřením na státníky té doby a období v letech 1948 – 1989 v Československu. Druhé hledisko je fakt, že považuji znalost a zájem o tuto část našich dějin za nesmírně důležitou. Domnívám se, že pokud bude mít veřejnost a především mladá generace kvalitní znalosti o nesmlouvavých praktikách komunistického režimu a jakéhokoliv extremismu obecně, budou pro ně mít pojmy jako svoboda a demokracie mnohem hlubší význam, který si nepochybně zasluhují.

Pokud bych shrnul život Gustáva Husáka a jeho roli v dějinách Československa, musím říci, že v průběhu psaní bakalářské práce, kdy jsem se z použitých zdrojů dovídal stále nové skutečnosti, se měnil i můj názor na něho. Absence mateřské lásky mohla mít za následek skutečnost, že by v budoucnosti charakterizovali lidé Gustáva Husáka, jako chladného člověka, který prý nedokázal uzavírat skutečná přátelství a za svůj život údajně miloval jen svou první ženu Magdu. Zato prý nenávidět dokázal silně a nekonečně. Domnívám se, že lidé v Husákově okolí ve skutečnosti nevěděli jaký doopravdy je. Podle dostupných zdrojů, které jsem použil, jsem dospěl k názoru, že Husáka znaly dobře pouze obě jeho ženy a za jeho přítele se považoval Lubomír Štrougal. Husák byl vzdělaný intelektuál, který dokázal své vysoké inteligence využít ke kariérnímu postupu. Domnívám se, že o ten mu šlo především. Skutečnost, že si před svoji smrtí nechal zavolat katolického kněze, mě utvrdila v mém názoru, že ve skutečnosti nebyl přesvědčeným komunistou, ani v komunistické ideály nevěřil, ale díky vysoké vzdělanosti, inteligenci a dokonalé přetvářce, dokázal přesvědčit vysoké politické funkcionáře o své věrnosti komunistickému zřízení a mohl se tak těšit důvěře Dubčeka. Skutečnost, že při okupaci vojsk Varšavské smlouvy se postavil proti Dubčekovi a stál při Brežněvovi, jen přispívá k názoru, že Husákovi šlo o pouze o to být u moci, ať pro to musel zaujmout jakýkoliv postoj a názor. Domnívám se, že pokud by žil Gustáv Husák za Rakouska - Uherska, byl by jistě členem rakouské říšské rady podporující monarchii, pokud by žil v jednadvacátém století, byl by proamerickým vysokým ústavním činitelem Slovenské republiky.

Gustáv Husák byl nesporně výraznou a významnou postavou naší historie, především v sedmdesátých letech minulého století a v učebnicích dějepisu by měl mít a zcela určitě bude mít své místo.

7. ROK 1989 – PÁD TOTALITNÍHO ŘEŽIMU V ČESKOSLOVENSKU

Na veškeré dění v Československu měl v konci osmdesátých let Gustáv Husák už jen minimální vliv a stal se jen faktickou figurkou. Koncem března 1989 zkolaboval ve svém zahradním domku v Praze, kde ho našli až ráno. Noc strávená na podlaze způsobila silné prochlazení. Léčba a rekonvalescence trvala téměř měsíc. Husák se ale nevzdával a začátkem dubna téhož roku začal opět pracovat a dvanáctého téhož měsíce přijal oficiální delegaci z Jugoslávie.⁷⁹ Přes snahu nepodléhat špatnému zdravotnímu stavu, slábnoucímu vlivu a stále více stoupající nevoli veřejnosti vůči socialistickému zřízení již byl jen stínem toho zarputilého, energického a vitálního muže z roku 1968. Byl to šestasedmdesátiletý nemocný a zlomený muž, vědom si politického neúspěchu. Byl sice prezidentem republiky a členem ÚV KSČ, ale faktickou moc již neměl.

V listopadu 1989 mohl Gustáv Husák ovlivnit vývoj jen velmi málo. Vyplývá to z faktu, že komunističtí funkcionáři při řešení hluboké politické krize ve svých plánech už s Husákem nepočítali. Jak později sám Husák tvrdil, tehdejší ministr národní obrany armádní generál Milan Václavík v televizi a na zasedání ÚV KSČ vyslovoval dne 24. listopadu 1989 podporu Jakešovu stranickému vedení a ochotu zasáhnout proti demonstracím silou, prezidenta republiky, který je i vrchním velitelem ozbrojených sil, obcházel a na jeho názor se neptal. Husák tvrdil, že byl rezolutně proti použití síly, ale že již neměl žádné politické prostředky, jak do dění zasáhnout.⁸⁰

Tvrdý zásah na poklidnou demonstraci dne 17. listopadu 1989 prý nemohl nijak ovlivnit nebo odvolat. Navíc se na něho vyvíjel tlak zvenčí především *Občanského fóra* a *Veřejnosti proti násilí*. Jednoznačný požadavek byl: Husák musí odstoupit.⁸¹

Husák si byl vědom, že doba jeho setrvání ve funkci se dá počítat na dny a ani on sám už netoužil být nadále „u kormidla potápějící se lodi“. Měl však ještě jeden cíl, který pokládal za svoji povinnost, a to aby Jakeš nesetřval ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ. Stalo se tak dne 24. listopadu 1989 na zasedání ÚV KSČ na akademické půdě *Vysoké školy politické v Praze*. Po dlouhé diskusi Miloš Jakeš z funkce prvního tajemníka skutečně odstoupil. Jeho

⁷⁹ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 310

⁸⁰ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 217

⁸¹ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 310

nástupem se stal neznámý Karel Urbánek. Nejdříve se uvažovalo o Lubomíru Štrougalovi nebo Ladislavu Adamcovi, nakonec však byl zvolen Urbánek a ruku pro něj zvedl i Husák.

Předání moci

Již za listopadových událostí roku 1989 pochopil Gustáv Husák, že se v Československu socialistické zřízení nepodaří udržet. Rozhodl se proto předat moc bez krveprolití nově se formující politické elitě. V sobotu dne 9. prosince 1989 vystoupil v Československé televizi a rozhlasu s projevem, ve kterém oznámil, že pověřil prvního místopředsedu vlády Mariána Čalfa sestavením nové vlády. Dále sdělil, že následujícího dne vládu zvanou „*Vláda národního porozumění*“ uvede do úřadu a bezprostředně poté odstoupí z čela státu.⁸²

V závěru svého abdikčního projevu Gustáv Husák řekl: „*Ja osobne som od mladých let veril svetlým ideám socializmu. Kde boli chyby, boli chyby ľudí, a nie základných myšlienok socializmu. Nevidím ani dnes vo svete lepšie základné orientácie. Preto im zostávam i naďalej verný*“. Veřejnost Husákovu loučení přijala chladně a bez zájmu. Daleko raději než jeho vychvalování socialismu by všichni slyšeli, jaký podíl měl na okupaci Československa v roce 1968, nebo vyjádření k normalizaci a porušování lidských práv a svobod. Následujícího dne 10. prosince 1989 poslední komunistický prezident JUDr. Gustáv Husák, CSc. skutečně předstoupil před nový kabinet, každému z budoucích ministrů podal ruku a uvedl do funkce. Byla to poněkud absurdní podívaná, bývalí disidenti a odpůrci režimu skládali svůj slib do rukou svého „*žalářníka*“. Po skončení formalit nechal Husák přinést šampaňské a nedávným politickým vězňům nabízel cigarety a bavil se s nimi v přátelském duchu.

V čele právě se tvořící vlády, která byla první od února 1948 a v níž neměli převahu komunisté, stál Marián Čalfa. Mariánu Čalfovi také pravděpodobně patřilo poslední veřejné vyjádření Gustáva Husáka, který o Čalfovi neměl vysoké mínění. „*Čalfa mi pripomína stlp, na ktorí iní lepia svoje nálepky. Pred poldruha rokom som s ním hovoril jako komunista s komunistom, uprimne, otvorene. Čo povedať? Stratil svedomie, nemá vlastný názor. Ale také figúrky sú dnes asi potrebné*“.⁸³

Večer dne 10. prosince 1989 odstoupil Gustáv Husák z funkce prezidenta Československé socialistické republiky. O necelé tři týdny později, dne 29. prosince 1989, se stal novým prezidentem Václav Havel.

⁸² PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 311

⁸³ PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003. str. 320

Odchod z veřejného života do ústraní

Po odstoupení z funkce prezidenta Československé socialistické republiky dne 10. prosince 1989 se Gustáv Husák odstěhoval do Bratislavy, do vily nedaleko svého syna Vladimíra, který se o něho staral. Husák se stranil společnosti a společnost se nezajímala o něho. Žil v ústraní a bez příjmu, protože nový režim stejně jako žádnému bývalému komunistickému funkcionáři nevyplácel penzi od 1. ledna 1990 do 1. května 1991, kdy měl penzi 3 800 Kčs. Už poslední léta ve funkci prezidenta byl vážně nemocen.⁸⁴

Ve svých osmasedmdesáti letech měl za sebou dvě mozkové příhody, trpěl cukrovkou, zeleným zákalem a na konci života byl téměř slepý. Postupem času se občas objevil nějaký novinář, který chtěl s bývalým prezidentem udělat interview nebo historik, který toužil po seriózním badatelském výzkumu. Husák všechny odmítal, výjimkou byl slovenský historik doc. Viliam Plevza, dlouholetý komunista, který již v minulosti s Husákem spolupracoval. Plevza navštěvoval Husáka pravidelně a hovory si nahrával. Z rozhovorů vzešla kniha, kterou Plevza nazval: *Vzostupy a pády – Gustáv Husák prehovoril*. Vyšla v roce 1991, kdy ji vydalo bratislavské nakladatelství Tatrapress. Husák si prý přes prvotní souhlas publikaci knihy nepřál.

Je zajímavé, že ač byl Husák jako dítě pokřtěn, celý život byl přesvědčeným ateistou. Přesto si krátce před smrtí nechal zavolat katolického kněze a vyzpovídal se mu. Obsah Husákových slov je tedy zahalen rouškou zpovědního tajemství.⁸⁵

Tato skutečnost jen posiluje názory, že byl Gustáv Husák muž přetvářky a to jaký byl uvnitř a jaké hodnoty ve skrytu duše nosil, věděl jen on sám. Krátce po oné zpovědi poslední komunistický prezident Gustáv Husák zemřel v bratislavské nemocnici na selhání všech životních funkcí, symbolicky den po druhém výročí sametové revoluce dne 18. listopadu 1991.

⁸⁴ BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003. str. 218

⁸⁵ tamtéž, str. 209

SEZNAM LITERATURY

BENEŠ, ZDENĚK. *Dvojitý rok 1968*. Praha, 2010.

BUDÍNSKÝ, LIBOR. *Deset prezidentů*. Praha: Euromedia Group, 2003.

CÍSAŘ, ČESTMÍR. *Moji Českoslovenští prezidenti*. Praha: Slávy Dcera, 2006.

/autor uvádí, že v práci zmíněný výrok sám zaslechl přímo od prezidenta Antonína Novotného/

DOSKOČIL, ZDENĚK. *Duben 1969 / Anatomie jednoho mocenského zvratu*. Brno, 2006.

DURMAN, KAREL. *Popely ještě žhavé II*. Praha, 2009.

FRIEDMAN, NORMAN. *Studená válka*. Praha: CP Books, 2005.

FORMÁNKOVÁ, MARIE. *V hlavní roli Gustáv Husák*. Čechtice: BVD, 2009.

GRACÍK, MIROSLAV., NEKVAPIL, VÁCLAV. *Jiřina Švorcová osobně*. Praha: XYZ, 2010.

HANZAL, LADISLAV., MATOUŠ, MILAN. *Czech Sociological Review*, Vol. 17, No 5, 1981.

HUSÁK, GUSTÁV. *Svědectví o Slovenském národním povstání*. Praha: Naše vojsko a Svoboda, 1970.

HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati duben 1969 – leden 1970*. Praha: Svoboda, 1970.

HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati leden 1979 – duben 1981*. Praha: Svoboda, 1981.

HUSÁK, GUSTÁV. *Výbor z projevů a statí 1969 – 1981 I*. Praha: Svoboda, 1982.

HUSÁK, GUSTÁV. *Z bojů o dnešek*. Praha: Svoboda, 1973.

HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati květen 1976 – prosinec 1978*. Praha: Svoboda, 1979.

HUSÁK, GUSTÁV. *Výbor z projevů a statí II 1969 – 1981*. Praha: Svoboda, 1982.

HUSÁK, GUSTÁV. *Vybrané projevy květen 1970 – prosinec 1971*. Praha: Svoboda, 1972.

HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati únor 1972 – červen 1974*. Praha: Svoboda, 1976.

HUSÁK, GUSTÁV. *Projevy a stati, květen 1981 – prosinec 1983*. Praha: Svoboda, 1984.

JOHNSON, PAUL. *Dějiny 20. století*. Praha: Rozmluvy, 1991.

KOHOUTKOVÁ, HELENA., KOMSKOVÁ, MARTINA: *Dějepis na dlani*. Olomouc: Rubico, 2005.

KOSATÍK, PAVEL a kol. *Manželky prezidentů*. Praha: Mladá fronta a Europrint, 2009.

KOVÁČ, DUŠAN. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 2011.

NOLČ, JIŘÍ. *Čeští a slovenští prezidenti*. Brno, 2005.

PERNES, JIŘÍ. *Takoví nám vládli*. Praha, 2003.

ŠTROUGAL, LUBOMÍR. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009.

ZAPLETAL, JIŘÍ. *Býti Švorcovou*. Praha: Erika, 2000.

PERIODIKA

RUDÉ PRÁVO. *leden 1977*.

NOVÉ SLOVO. *září 1944*

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.obrazky.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Obrázek 1 – oficiální portrét hlavy státu

Obrázek 2 - mladý Gustáv Husák

Obrázek 3 - Karol Šmidke, Gustáv Husák a Ladislav Novomenský po zatčení

Obrázek 4 – Gustáv Husák a Alexandr Dubček

Obrázek 5 – zleva Erich Honecker, Gustáv Husák a Walter Ulbricht

/státní návštěva NDR 1971/

Obrázek 6 - Gustáv Husák a armádním generálem Ludvíkem Svobodou

Obrázek 7 - Gustáv Husák a plk. Muammar Kaddafí

Obrázek 8 - Gustáv Husák a Nicoae Ceausescu

Obrázek 9 – návštěva kubánského vůdce Fidela Astra

Obrázek 10 - Gustáv Husák slavnostně otevírá Nuselský most

Obrázek 11 - ve zdánlivě přátelském rozhovoru s L. I. Brežněvem

Obrázek 12 - stejná dvojice na dobové karikatuře z týdeníku Die Zeit

Obrázek 13 - Miloš Jakeš, Jásir Arafat a Gustáv Husák na Pražském hradě

Obrázek 14 - vyznamenání náčelníka rozvědky genmjr. Karla Sochora 17. 4. 1987

Obrázek 15 - Gustáv Husák s pionýry, v pozadí přihlíží L. I. Brežněv

Obrázek 16 - Gustáv Husák se zapisuje do pamětní knihy při návštěvě Východního Berlína

v roce 1987

Obrázek 17 – Gustáv Husák na poštovní známce od L. Jirky a R. Vaňka z roku 1983

Obrázek 18 - hrob Gustáva Husáka na hřbitově v Bratislavě – Dúbravce

Obrázek 19 – pamětní deska Gustáva Husáka v rodné Dúbravce

PŘÍLOHY

Č. 1

Oficiální portrét hlavy státu

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 2

Mladý Gustáv Husák

Zdroj: www.obrazky.cz

Šmidke - Husák - Novomeský

Č. 3

Karol Šmidke, Gustáv Husák a Ladislav Novomenský po zatčení

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 4

Gustáv Husák (vlevo) a Alexandr Dubček

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 5

Erich Honecker, Gustáv Husák a Walter Ulbricht, státní návštěva NDR (1971)

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 6

Gustáv Husák s armádním generálem Ludvíkem Svobodou

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 7

Gustáv Husák a plk. Muammar Kaddafí

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 8

Gustáv Husák a Nicolae Ceausescu

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 9
Návštěva kubánského vůdce Fidela Castra
Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 10
Gustáv Husák slavnostně otevírá Nuselský most
Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 11

Ve zdánlivě přátelském rozhovoru s L. I. Brežněvem

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 12

Stejná dvojice na dobové karikatuře z týdeníku Die Zeit

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 13

Miloš Jakeš, Jásir Arafat a Gustáv Husák na Pražském Hradě

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 14

Vyznamenání náčelníka rozvědky genmjr. Karla Sochora (17. 4. 1987)

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 15

Gustáv Husák s pionýry, v pozadí přihlíží L. I. Brežněv

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 16

Gustáv Husák se zapisuje do pamětní knihy při návštěvě Východního Berlína (1987)

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 17

Gustáv Husák na poštovní známce od L. Jirky a R. Vaňka z roku 1983

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 18

Hrob Gustáva Husáka na hřbitově v Bratislavě - Dúbravce

Zdroj: www.obrazky.cz

Č. 19

Pamětní deska Gustáva Husáka v rodné Dúbravce

Zdroj: www.obrazky.cz